

Reportatge

L'Asil Gomis, d'Agullana, el reclam d'un espai públic

text: Moisès de Pablo

fotos: Quim Giró

Les instal·lacions de l'Asil Gomis, d'Agullana, abandonades fa més de tres dècades, són l'exponent d'un espai que la ciutadania reclama com a propi. S'han barallat diferents usos: residència esportiva, museu de Paleontologia, local social o la tornada a geriàtric. La darrera acció, empesa per l'Ajuntament agullanenc i per un grup d'artistes locals davant la passivitat de les autoritats, demana un centre cultural i de recursos de la Comunitat Salines Bassegoda i va transformar-lo en un museu d'art contemporani. En aquest cas, la creació va denunciar l'oblit.

En sortir de Figueres en direcció al nord, la plana esdevé cim, el paisatge verdea, esclatant en fileres d'alzines. Quan el viatger pren el tombant que l'introdueix en el nucli urbà d'Agullana, troba, sorprès, un edifici modernista exquisit, de més de set-cents metres quadrats, amb més de dos mil de jardí, un indret senyorívol i poblat de til·lers melangiosos. L'observador entès

podria pensar que som davant del màxim exponent de l'esplendor surotapera que va fer d'aquest poble empordanès un dels nuclis de més empenta del principi del segle XX; la realitat és que la primera pedra data del 1919, amb l'eclipsi sobtat d'aquesta indústria. Des del 1937 va ser un asil per a dones, fins que el 1969 va ser relegat a l'oblit més llastimós.

Les estances i els passadissos de l'Asil, enrunat per la deixadesa humana, s'han vist enaltits temporalment per la creativitat artística

Les imatges d'aquest reportatge són de l'estat actual de l'Asil i de l'exposició que s'hi va fer l'estiu passat.

El llenguatge de la pedra: la permanència de la memòria

Aquell any, les darreres pobladores del centre van ser traslladades al Geriàtric de Girona. Desapareixia així una de les característiques més singulars del paisatge agullanenc. Quatre anys després, el *delegado nacional de Deportes*, Pere Gich, proposava la creació d'una residència d'esportistes. Una proposta que, com tantes altres –la més seriosa de Pere de Palol, el 1985, per encabir-hi un museu de Prehistòria–, van caure en el pou de l'oblit. Continent i contingut, aquesta és una de les premisses de la creació actual, i l'edifici Gomis representa aquesta dualitat a la perfecció. L'immoble té una força singular, indubtable. Les fotografies del fotoperiodista Quim Giró parlen per si mateixes. Ha sabut plasmar l'ànima. Només cal deixar lliscar la imaginació. Més que instantànies d'un repor-

tatge, són mostres d'arqueologia, petits fragments de poesia: els elements decoratius del sostre; la xemeneia; els porticons; els passadissos eterns; la façana, despullada d'elements modernistes; els finestrals a tocar del jardí, són les coordenades de l'ésser humà.

La pedra conté una bellesa suggeridora; és com si copsés les vivències i els estímuls de les dones i el personal auxiliar que va poblar aquest espai, com si una metamorfosi subtil hagués tingut lloc en el seu interior i notéssim el pes de la vivència, la vibració del cor que batega. A aquest periodista li agrada especialment la imatge de la finestra circular, tan semblant a un ull de bou, envoltada per la matèria sòlida dels maons i l'enreixat del ciment. Els porticons dels finestrals s'obren del costat esquerre i també del dret, però sempre cap a dins, com una invitació a l'interiorització, o, al contrari, ens empeny a fugir de les

barreres i a obrir-nos vers un món de possibilitats. La figura també és un marc del buit; subratlla el no-res, l'absència: la modernitat. És quelcom simple i efectista, tan comú en l'art japonès, que després de segles i segles de civilització assoleix la simplicitat com a fita màxima. Aquest ull de bou convida al relaxament, a repensar l'ésser humà, a valorar la seva absència.

Les cròniques expliquen que una de les hostes més il·lustres va ser Lúdia Noguera. ¿Us imagineu aquesta Ben Plantada cantada per Eugeni d'Ors, d'ulls escumejants i un magí desbordant, acostumada a la sensualitat i les clarors esclatants de la Mediterrània, filla d'un entorn mariner i obligada per les circumstàncies –arruïnada i en un estat mental molt fràgil, el polític Puig Pujades va aconseguir que passés els seus darrers anys a l'Asil– a viure en el nord-oest empordanès, caracteritzat per un clima més fred i humit, gairebé pirinenc? Imagineu a

través de les finestres els seus records? Diuen que la nit de la seva mort, el 30 de desembre de 1946, la tramuntana va assolir una velocitat poc usual, com si encetés un udol esborronador en honor a aquesta dona de cervell privilegiat i d'una vida, sobretot en l'etapa final, poc engrescadora.

Visions enriquidores

Clapes a les parets, cambres buides, degradació imperceptible però contínua, humitat, silenci espectral: el present. Revisar les consciències, ocupar per donar ús: el futur. Aquesta va ser la voluntat del consistori i de l'Associació de Municipis Salines Bassegoda amb «(Re) visions». Un dels comissaris –amb Pep Vallès– de l'ocupació-exposició, Enric Tubert, explica els objectius del projecte: «Integrar la memòria social del poble

L'exposició d'art contemporani ha denunciat l'oblit en què es troba un espai que la ciutadania reclama com a propi

dins l'estètica de l'exposició, fer que els visitants coneguin un edifici cabdal de la seva història, passegin i obrin la seva percepció a l'art contemporani».

Els artistes escollits, Miquel Duran, Antonio Federico, Víctor Pérez-Porro i Andrej K. Wisnewski, tots ells vinculats a la població, palesen la vitalitat de les àrees rurals com a centre d'establiment i de treball dels creadors contemporanis. Un fenomen generalitzat des de la meitat dels anys vuitanta, amb la pujada exponencial del lloguer i de l'habitatge a les zones urbanes. Una de les imatges del catàleg editat per l'Ajuntament és prou clarificadora del procés; el primer dia que els artistes van entrar a l'Asil Gomis per tal de repartir-se els espais, les seves mirades enlluernades reflectien l'entrada a un cosmos suggeridor, cadascú va ocupar un sector i va intentar establir lligams amb l'edifici i amb el visitant potencial.

L'art, clepsidra sensorial

La creació contemporània en un territori de sensacions, sentiments i peatges del passat palesant els límits de la condició humana. Capficats en debats estèrils, els artistes sempre s'han debatut entre la militància i la simple expressivitat de les seves obres. L'*arte povera* va ser en els anys setanta una forma de denúncia de les xacres capitalistes, d'aquest mercat-món que patim. Anteriorment, el corrent marxista aplicat en dictadures comunistes va palesar les misèries dels creadors més adotzenats, en esdevenir les seves obres una mera propaganda laudatòria de les excel·lències del règim, tan semblant a la creativitat feixista. Actualment, l'eclecticisme i l'ambivalència formal cerca el moll de l'os de l'emoció, pretén capgirar plantejaments i fer trontollar certes.

La metàfora de la matèria

El figuerenc Miquel Duran beu a les tècniques del disseny. I aquest aprenentatge en un ofici on l'espectador capta el missatge com un cop de puny es nota: suggereix i, alhora, obté profunditat. L'espai s'omple de metàfores sobre la darrereria del franquisme, el principi de l'oblit, l'època de ferro i privacions, amb elements com una placa de tractor de l'any 68, precisament quan les rebel·lions estudiantils reclamaven la Utopia, el rígid escut franquista o la instal·lació de les ampolles d'aigua calenta amuntegades, sinònim de malalties i guariments. En el rebost, el joc de llum i ombres embolcalla quatre-centes mans femenines de maniquins, de grandàries variables, que prenen aspectes de malson.

Però és en la instal·lació dels fogons on Duran toca amb més precisió l'ànima humana: vorejant la superfície de la

immensa cuina, el tren de joguina creua sense repòs les planures infinites de la infància, bressolat per la llum que traspuen els finestrals i les llumenetes que l'envolten, com una mena de lligam neuronal. La cuina entesa com un territori roent, en ebullició. Som en un espai que, segurament, no ha patit gaires canvis en els darrers seixanta anys, l'indret on els records són més vívids, precisament, en un edifici poblat per records i per la força del passat.

Simbolisme religiós o la força de l'origen

Algú -dubto que fos Woddy Allen- va dir que l'hebreu és un individu a mig camí entre l'home i el Déu; potser l'afirmació no va del tot errada. L'obra d'Andrej Wisniewski ens remet a una època mítica. La seva recerca, l'ànima. Coneguem el seu parer:

Després de més de tres dècades d'abandó, l'Asil hauria d'esdevenir un centre cultural i de recursos de la comunitat Salines Bassegoda

«A la Unió Europea han desaparegut les fronteres, però cal fer desaparèixer les fronteres interiors». Aquest jueu polonès establert el 1976 a Bèlgica representa una consciència semita apàtrida i, alhora, cosmopolita. Instal·lat a l'Empordà des de fa uns anys, centra la seva recerca en els camins de l'atzar. D'aquí el seu interès per la litografia.

A l'Asil, mobla l'espai dels lavabos, que esdevé sota la seva mirada subtil una banyera-salt d'aigua, metàfora del *tempus fugit*, on les cortines s'omplen de cites de l'Antic Testament, la paraula de la divinitat cedida a l'ésser humà, per a la seva deformació, també per al seu dispendi; i el terra està poblat de mots líquids («Gotejar», «Gebre», «Navegar»). En el fons del riu, l'autor ha emplaçat escultures mínimes d'un àngel d'una ala, deformades per la fregadissa dels còdols, alternatives apòcrifes de la Victòria de Samotràcia que podem observar

en diferents fotografies en el seu procés de canvi i fugida: l'espai interior que cal explorar.

El cervell i la història

Antonio Federico reproduïx un somni de Kandinski en imaginar i bastir les politges, andròmines i *gadgets*. Els dos dormitoris treballats esdevenen un territori oníric i, alhora, un plànol enrevessat del cervell. La matèria cobra vida i convida el passejant a endinsar-se en el territori de les formes i els colors. Veiem arrels molt pregones, retalls de diari, figures circulars, signes matemàtics, avions... És un quadre dins el quadre. Alhora, el seu tractament està dotat d'un sentit creador enjogassat i desinhibit, tal volta com el procés imaginatiu d'un vailet que juga a ser artista.

Finalment, el barceloní Víctor Pérez-Porro, especialitzat en murals i en sèries pictòriques, demostra una capacitat singular per a conjuminar els elements de la història local amb una percepció del fet creador molt personal. Sens dubte, la seva obra està dotada de comercialitat i, alhora, de qualitat, com ho demostra la imponent instal·lació dels farcells de suro apilonats: la seva disposició asimètrica i de volum variable, però ordenada en fileres, recorda les rengleres d'exemplars de les biblioteques. El material, recollit en una indústria surera del municipi que encara funciona, té la virtut de recordar a molts agullanencs una tasca que va ser fonamental a la població i, a més a més, dins un edifici que significa molt per al seu patrimoni.

A la sala del costat, Pérez basteix una panoràmica que creua les parets de la peça. La clepsidra de colors, ordenats verticalment en tres línies diferenciades, s'escampen i asset-

gen les portes, i fan gairebé indistingibles els quadres de les parets. En paraules de Tubert, són «jocs de sensacions, emocions cristal·litzades, sentiments atrapats per l'artista». La pintura, reduïda –aquest adjectiu no és gens pejoratiu, al contrari, mirem l'obra commovedora de Matisse– a notes musicals. Els sons de l'ànima, quelcom que no s'aconsegueix sinó és a través d'un procés d'interiorització.

L'exposició i els actes conjunts: un èxit rotund

En total, tres mil persones han visitat l'Asil Gomis, tant la mostra, com els actes paral·lels. L'alcalde agullanenc, Alfons Quera (ERC), un home que exemplifica el canvi generacional necessari en el món de la política actual, va mostrar una eufòria gens estranya en valorar la iniciativa: «Ha estat molt positi-

Gràcies als bons oficis de Puig Pujades, la Lídia de Cadaqués va passar els últims anys de la seva vida a l'Asil

va; al llarg d'aquestes tres setmanes tots els actes han tingut un gran èxit de públic». El batlle va voler destacar-ne dos: la presentació del llibre de Cristina Massanés sobre la Ben Plantada i l'acte poeticomusical d'Enric Cassasses i el músic rossellonès Pascal Comelade.

Però, a banda d'aquests espectacles, l'estiu va estar poblat d'una agenda atapeïda, amb conferències sobre l'art contemporani amb Glòria Bosch i del negoci del suro amb Joaquima Alvarado, recitals, presentacions de llibres o actuacions teatrals. Sense oblidar l'exposició de joves valors locals en joieria, pintura o disseny, representats per Laura Cortada, Anna Domínguez, Gemma Valls i Domnina Vallès.

El passeig reposat per les estances, els passadissos, els soterranis i els jardins d'aquest edifici majestuós, enrunat per la deixadesa humana i enaltit durant el temps per la creativitat

artística, ens retorna la nostra imatge, diàfana i aclaridora. A través del mirall veiem un simi complex, entestat a fer de la seva existència un atzucac enfadós. No permetem que l'oblit malmeni una part important del nostre llegat.

Moisés de Pablo

